

Pospíšil, Ivo

Objevování zasutých témat a kladení ostrých otázek

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2007, vol. 56, iss. X10, pp. 202-204

ISBN 978-80-210-4274-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103066>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Hlavní přednost knihy vidím ve zvládnutí rozsáhlého materiálu z různých oblastí společenských věd (dějin literatury, historie, politických dějin) při

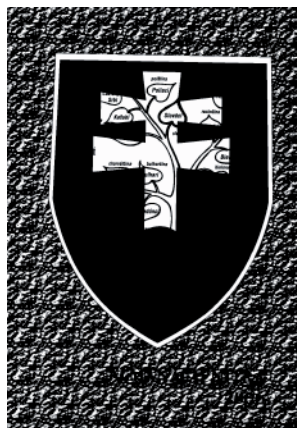
současném zachování vědecké rigoróznosti. Autorovi se rovněž povedlo vyvážit poměr mezi uvolněností výkladu a zvládnutím různorodého materiálu.

Jiří Zatloukal

ALMANACH NITRA 2006

Vyšel již sedmý ročník nitranského almanachu, který vydává místní pobočka Spolku slovenských spisovatelů za podpory řady institucí a firem – *Almanach Nitra 2006* (editor A. Červeňák, sestavil L. Zrubec). Navazuje na někdejší ročenku Nitra (var. Nitra, první v biblické češtině, dalších šest ve slovenštině, s první dedikací: Dar dcerám a synům Slowenska, Morawy, Čech a Slezka obětovaným, později variovanou), již od roku 1842 vydával Jozef Miloslav Hurban, jehož trojverší také současnou publikaci uvozuje.

Po úvodu A. Červeňáka se v anketě o budoucnosti Slovanů a Slováků vyslovují přední slovenští tvůrci, vědci i politici. Oddíl *Slovania, Slováci a svet* uvádí stať J. Chryzostoma kardinála Korce, ze zajímavých příspěvků, vztahujících se k literárněvědné tematice stojí za zmínku Na margo ruských podnetov v Šafárkových Dejinách a K problematike démonizmu v slovenských literatúrach A. Červeňáka. Oddíl *Poézia* přináší práce deseti autorů, oddíl *Próza* texty sedmi autorů. Oddíl *Kontakty* zaznamenává cestu A. Červeňáka a N. Muránské do Moskvy, dialog vede Igor Válek s Jurajem Kalnickým, jehož osobnost dokresluje stručný životopis a básně z rukopisu. Zajímavá je i studie J. Jurča o ukrajinsky píšícím básníkovi Sergeji Makarovi, otištěn je také pozdrav P. Janíka za Spolok slovenských spisovateľov na konferenci Česká literatura v Evropské unii v Praze v roce 2005 a vyhlášení projektu pro výzkum slovanských jazyků a kultur Slovanologické štúdie na Prešovské univerzitě. V oddílu *Naši jubilanti* se mj. připomíná

pětašedesátka Alexandra T. Ruttkaye, významného slovenského archeologa.

Bohatý je oddíl *Kultúra a kulturoológia*, který mj. obsahuje rozhovor J. Vladára s D. Kluvancem, rektorem nitranské univerzity, inaugurační proslov spisovatele Ladislava Ťažkého u příležitosti udělení čestného doktorátu na UKF v Nitře i následné laudatio A. Červeňáka, text Štefana Murína Čas a jeho reflexie, studie Viery Žemberové Medziliterárny dialóg o postave a Natálie Muránské Jean Baptiste Bulgakov alebo problém intertextuality a interkontextuality, připomínku maturity v Nitře básníka Janka Silana z pera Juraje Sidorenka a další texty. Různorodý je i oddíl *Recenzie a glosy*.

Ludvík Štěpán

OBJEVOVÁNÍ ZASUTÝCH TÉMAT A KLADENÍ OSTRÝCH OTÁZEK

Hodnocení sborníku *Научные труды Кафедры русской литературы Белорусского Государственного Университета* (вып. IV, „РИВШ“, Минск 2006) lze uvést i tak, že jak praví editoři (S. J. Gončarovová-Grabovská), studie „отражают основные направления научных исследований кафедры – типологию, поэтику, традиции русской лите-

ратуры“. Myslím však, že tu naštěstí nelze vystačit s těmito šedivě akademickými větami, kdy si jedno pracoviště jako by plní své úkoly a vydává sborník, který je „odráží“. Především je zřejmé, že svazek je rozebraný do dvou větvi: jednak často objevuje zasutá a neprávem opomíjená témata a jejich nositele, jednak se vrhá razantně vstříc novým jevům, jež

jsou současně generační, módní a ovšem příznakové, svědčící o významných posunech uvnitř ruské literatury 20. a 21. století. Současně se v řadě statí objevuje to, co činí tento sborník specificky běloruským, resp. rusko-běloruským, tedy určité momenty spjaté s areálem, jenž se nábožensky pohyboval od pravoslavlí přes uniatství ke katolicismu, dílem i k protestantismu, a geopoliticky od Kyjevské Rusi k Rzeczy Pospolité a Ruské říši.

Toto široké rozpětí a nádech areálového specifi-ka je znát již z první studie **Ljudmily Zarembové** (zabývá se staroruskou literaturou v kultuře východních Slovanů) *Slovo o polku Igorja Svyatoslavoviča Я. О. Пожарского в русской критике 1820–1830-х годов*. Především je dobré se opřít o bibliografické heslo z roku 1820, jež uvádí, a kde se o Jakovu Osipoviči Požarském mluví jako o spisovateli a překladateli; rozpětí jeho odborné činnosti je neobyčejné: ruská gramatika, ale také hebrejská mluvnice; jeho „masterpiece“ je však právě analyzovaný novoruský překlad *Slova o pluku Igorově*, který připravoval hrabě N. P. Rumjancev (překlad byl vysoce ceněn, ale měl i své ostré kritiky – Šiškova, Hanku, Dobrovského aj.). V současné rusistice, zejména ruské, tedy i rusko-běloruské, nepřekvapí, že *Slovo* je jaksi automaticky bráno jako autentický středověký text; někteří jej dokonce vztahují přímo k dataci tzv. leto-pisné povídky, tj. k roku 1185. Požarského překlad je z roku 1819; o tzv. originále *Slova* se mluví jako o realitě. Nebudeme tu dále argumentovat, jen připomeneme knihu Jakobsonova amerického žáka Edwarda Keenana *Josef Dobrovský and the Origins of the Igor' Tale* (Harvard University Press 2003), v níž se podniká seriózní filologický i „detektivní“, tedy věcný, ale i psychologicko-investigativní rozbor. Musím připustit, že některá data stati L. Zarembové jako by nepřímou potvrzují Keenanovy vývody, zejména tzv. polsko-běloruskou stopu, která je podle Keenana vlastně stopou českou (uvádí např. slovo „zegzica“, čes. žežulka, tj. kukačka, ukraj. zozulja; podle E. Keenana je předpokládaným autorem *Slova* J. Dobrovský). Autorka se přidržuje mýtu o ztrátě (shoření) rukopisu roku 1812, nicméně její stať jako celek je vážným pokusem zhodnotit překlad očima dobové ruské kritiky (novoruský překlad byl pořízen z tištěného vydání 1800). Ze stati podprahově vyplývá, že *Slovo* bylo zcela zřetelně v ohnisku ruského státního zájmu. Rumjancev byl sponzorem překladu, který pomáhal vytvářet „jiný život“ pravděpodobně nikdy neexistujícího originálu, dostal za něj briliantový prsten. Překlady se ovšem pořizovaly také v Polsku a jinde a podílely se na nich výrazné osobnosti – to nemohla být náhoda. *Slovo* se od své-

ho vydání r. 1800 a zejména po roce 1812 (Vlastenecká válka) stalo součástí ruské imperiální politiky. Příklad Jakova O. Požarského, jenž měl – jak známo – smysl pro jazyk krásné literatury, ukázal také na spojitosti, které mohou být z hlediska současného – byť někde tabuizovaného – poznání důležité.

L. D. Baškírov ve stati *Историческое и биографическое начала в творчестве Ф. М. Достоевского* ukazuje na složitosti vztahu biografie a historie v žánru „rodinné kroniky“ (S. T. Aksakov); spojení „letopisu“ a „rodinné kroniky“ je zřejmé (mimo-chodem již v tom, že je to „historie“, „storia“, „story“, tedy příběh lokální i totální – o tom již bylo napsáno mnoho – i autorem této recenze). Baškírov se vrací k známé skutečnosti, že Dostojevští žili na počátku 16. století v Pinském knížectví (vesnice Dostojevo) a že viděli rozpad východoslovenské pravoslavné komunity pod tlakem úřadů a katolíků (Stefán Ivanovič Dostojevskij); slušelo by se ovšem také poznamenat, že původně patřili k litevským Tatařům. Litevsko-běloruská stopa Dostojevského rodu a jeho historici-ta, téma podstaty pravoslavlí a rozkolu (rozmluva Myškina a Rogožina o staroobřadectví v *Idiotovi* je v tomto smyslu klíčová). **S. A. Poznjak** ve stati *Како веруеш или вовсе не веруеш* sleduje evangelijní frakturu v *Bratrech Karamazovových*, zejména podobnosti o rozsěvači: „...роман в буквальном смысле пронизан евангельскими образами и мотивами.“ Spíše než mytologém bible jako věčnosti, jak se projevuje v dikci díla („речевая организация“), bych tu viděl oblíbenou dialogičnost Dostojevského, tj. „rozmluvu“ jednoho a druhého textu, jež zrcadlí různé, byť současně v jádru stále stejné reality.

D. V. Fjodorov a Jelena Kevljuková zkoumají romány Vsevoloda Vladimiroviče Krestovského (1839–1895). Jak známo, Krestovskij patřil k autorům tzv. antinihilistických románů a tato „reakčnost“ mu již zůstala (*Кровавый пух, Панургово стадо, Две силы*; poněkud antisemitské romány *Тьма египетская, Тамара Бендавид, Торжество Ваала*). I když autoři kritizují Gorkého nihilismus ve vztahu k historickému románu 19. století (pokládal Lažečnikova, Glinku, Bestuževa-Marlinského, Zagoskina, Masalského, A. K. Tolstého aj. za nasládlé; současně proti nim vyzvedával sovětské období – O. Foršovou, J. Tyňanova, A. Tolstého), myslím si, že ať už byl Gorkij veden jakýmikoli zřeteli, třeba i tím, že tito autoři nevyznávali a většinou ani nemohli vyznávat učení Marxe, Lenina a Stalina, měl částečně pravdu v uměleckém hodnocení, byť trochu ahistorickém (jistě v případě próz J. Tyňanova a Petra I. od A. Tolstého); nicméně autoři správně dovozují, že například dílo V. Krestovského „zespodu“ buďovalo stavbu

moderní ruské prózy obecně a prózy historické zvláště. To ostatně platí i o většině autorů z „druhé a třetí řady“ (termín V. Kostřici): F. Bulgarinovi nebo N. S. Leskovovi (dnes již o literárních „celebritách“). Příliš nesdílím názor **A. J. Gorbačova** (*Конфликт в пьесе А. Н. Островского „Бесприданница“*), že kupectvo – nehledě na negramotnost a tvrdost – vytvářelo nakonec demokratičtější a humánnější morálku, než je morálka feudální, které si A. N. Ostrovskij tak vážil. Obecně si myslím, že morálku nelze vidět tak úzce sociálně a třídně; co pomůže týranému děvčeti, že jednoho dne z vlčí morálky jejích trapičů vyroste něco demokratického! Umělec vytváří alternativy politiky a politikům: včera i dnes.

M. Z. Lebeděvová ukazuje na poetice díla V. Rozanova *Poslední listy – Rok 1917* disharmonii a rozpad; trojici „tradice – mýtus – symbol“ prezentuje **S. F. Kuzminová** na recepci Vjačeslava Ivanova; metatextovost A. M. Remizova zkoumá **N. L. Bliščová**; postavu K. Balmonta v poezii M. Vološina hledá **T. V. Aleškovová**; na prózu Borise Poplavského se koncentruje **A. D. Kruglikovová**.

Vynikající je syntetická stať **S. Gončarovové-Grabovské** *Новая драма в русской драматургии конца XX – начала XXI веков*. Autorka analyzuje sám pojem „nové drama“ a dokládá, že je to jev heterogenní (s. 135). Proces vzniku a vývoje „nového dramatu“ nazývá „obnovování estetiky ruského dramatu“. Dochází prý k němu na konci 20. a na počátku 21.

století (M. Ugarov, O. Michajlovová, M. Kuročkin, S. Nosov aj.). Jeho základní vlastnosti je disharmonie society, bezvýhodnost, absurdita, krutost – tato „nová vlna“ souvisí ovšem s podobnými jevy v USA a západní Evropě; autorčina typologie („dokumentární a sociální drama“) mi však připadá příliš chudá.

Další badatelé se soustřeďují na konkrétní literární jevy: **G. Něfaginová** zkoumá poetiku románů Anatolije Koroljova, **T. V. Fedosejevová** se zabývá postavou Médey z románu Ljudmily Ulické Médeia a její děti, **I. Skoropanovová** analyzuje metafyzický prvek Jegora Radova a **I. Špakovskij** zase infernalitu a překračování mezí v současné ruské novele (mám však pochybnost, zda si je vědom terminologické odlišnosti ruských pojmů „новелла“ a „повесть“).

To, v čem se s autory statí neshodnu, není však tak podstatné, jako to, že skoro všechny studie jsou uzavřeny v rusko-běloruském literárněvědném rusistickém prostoru a chybí jim bohužel výrazný kontext jiných oborů, třeba jen blízkých (je rusistika slavistika?) a hlavně přihlídnutí k obrovské sekundární literatuře středoevropské, západoevropské a americké, nehledě na japonskou a čínskou. Jazyková kompetence může být sice problémem, ale jinak budeme často objevovat objevené a podívat se tomu, čemu se již jinde nevidí. Nejde ovšem o sto procentní znalost všech odborných kontextů, to by bylo nad lidské síly, ale o registraci kontextu a jeho konsekvencí.

Ivo Pospíšil

OBDOBJA 25 – ÚSKALÍ VÝUKY LITERATURY

Slovincké lingvistické a literárněvědné konference Obdobja mají už svou tradici: tentokrát se konference, které se zúčastňují slovinští badatelé, ale také někteří hosté ze zahraničí, konaný ve dnech 16.-18. listopadu 2006, týkala spíše metodiky a pedagogického rámce výuky literatury a ukázalo se, jak je toto téma důležité a současně rozporné, konfliktní.

Slovinci konají své konference zpravidla důkladně, s rozmyslem, jako dobře organizovaná setkání, která niterně zaujmou. Často tu dochází i k polemikám (například na této konferenci to byl střet dvou lektorek slovinštiny v zahraničí). Organizátorem konferencí Obdobja je Filozofická fakulta Lublaňské univerzity a Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik: zvláště v tomto případě bylo zřejmé, že tu zazní témata o výuce slovinštiny za hranicemi Slovinska. Nicméně nelze opomenout, že univerzitní výuka literatury byla v několika příspěvcích úzce spjata s realizací tzv. boloňské deklarace: Slovinsko v tom

bylo hodně konzervativní a daleko pozadu za Českou republikou – možná je to také jediný ukazatel, v němž byli Slovinci za námi. V tomto případě vycházeli z pevných filologických tradic, které nesnášely nižší než magisterské formy studia a nutno říci, že v jistém ohledu měli pravdu: pokud se ovšem má tento systém realizovat globálně, je třeba se mu přizpůsobit, ale současně hledat „měkkčí“ polohy a domýšlet důsledky a předcházet problémům. Je to pro filologii mnohem náročnější než pro jiné humanitní a sociálněvědní disciplíny, nemluvě o oborech přírodovědných a technických. Mnoho pozornosti bylo však také věnováno klasickým tématům metodickým, experimentování s novými nebo „kvazi-novými“ přístupy.

Konferenci uvedl plenárním referátem literární vědec Tomo Virk; Ljudmila Vasiljeva nastínila komunikativní aspekt uměleckého textu, jiní slovinští účastníci mluvili o folklóru, dětské literatuře a interpretaci krásné literatury (Iva Potočnik, Stjepan